

5 Elektroniska rättshandlingar och avtalsrättsliga tidsfrister

Patrik Fältström, Chef, forskning och utveckling, Netnod

1 januari 1879 införde vi i Sverige svensk normaltid, även kallad borgerlig tid efter att innan dess i varje stad ha använt en lokal tid. Skillnaden i tid mellan Stockholm och Göteborg hade varit c:a 25 minuter. Det var järnvägen och dess tidtabeller som gjorde det nödvändigt att ha en gemensam tidsskala.

Strax därefter, 1884, kom man överens om att den primära meridianen som skulle användas i världen för tidshållning är den som går igenom Greenwich strax utanför London. Den svenska normaltiden justerades år 1900 till att basera sig på tiden vid 15° öster om Greenwich, och det är denna vi använder även i dag.

Efter dessa överenskommelser på nationell och internationell nivå gick det att säga vad som är rätt tid, och hur mycket fel en klocka går. Dessa begrepp är grundläggande när vi ser på kopplingen mellan avtal, juridik och tid, eller så naturliga saker som tidtabeller som skulle kunna uppfattas som överenskommelser mellan leverantör av en tjänst (transportbolaget) och dess kund (den som önskar resa).

Problemet med tid är nämligen inte så mycket att veta hur mycket klockan är, utan att två personer med två olika klockor ska kunna göra överenskommelser som innehåller en tidpunkt som en faktor.

Låt oss ta ett exempel. Två parter hamnade i tvist i samband med att svar på en upphandling skulle faxas in. Den mottagande parten påstod att faxet hade kommit in för sent. Detta baserat på det klockslag som stod på det utskrivna faxet, en tidpunkt som är hämtad från klockan i mottagande fax. Avsändaren å andra sidan påstod att faxet skickades innan tidpunkten, och baserar sin syn på klockan i sin fax. Den som skickade faxen hade dessutom utdrag från sin specificerade telefonräkning och därmed en tredje tidpunkt (då telefonbolaget ansåg att telefonsamtalet gjorts).

Vilken av dessa tre tidpunkter är egentligen rätt? Det kan man verkligen tvista om, men just detta exempel visar att det är viktigt att kunna visa hur rätt eller fel ens klocka går, och vilka metoder som används för att kontrollera den.

I resten av denna text kommer två olika fall diskuteras. Dels när något som är överenskommet skall inträffa vid en viss tidpunkt. Dels när två händelser skall jämföras då det är viktigt i vilken inbördes ordning de två händelserna inträffade. I båda dessa fall är vi överens om att använda svensk normaltid UTC(SP) vilket i Sverige är det som överenskommit om inget annat anges.

Tidpunkt som del i en överenskommelse

En tidpunkt kan anges explicit i en överenskommelse, tidtabell, förändring av priser och liknande. Tidpunkt kan också anges i form av en sista eller första tidpunkt då något skall utföras, som när biljetter släpps till ett evenemang eller när svar på en offertförfrågan skall vara tillhanda.

I dessa fall kan man förenklat säga att det är en part som styr händelser utefter en eller flera tidpunkter, och många parter som försöker utföra saker enligt samma mönster. För att detta ska matcha måste naturligtvis klockorna hos de inblandade parterna gå lika, men i det allmänna fallet i samhället är kraven högst på den som skriver tidtabellen.

Ta trängselskatt i Stockholm och Göteborg som exempel. Kostnaden är olika beroende på vid vilken tidpunkt man passerar vägtullen. Om därmed klockorna som används för bestämning av avgift går fel, kan fel avgift utgå. Lösningen på denna typ av problem är naturligtvis att den som hanterar vägtullarna har en klocka som ställs efter UTC. Men dessutom kan denna part hålla reda på hur fel klockan går, och t.ex. alltid justera avgiftsberäkningen till föraren av fordonets fördel. Om klockan t.ex. senaste året gått maximalt en sekund fel så kan två sekunders justering i beräkningen av avgift garantera att ingen debiterats för mycket.

På Transportstyrelsens webbsida för trängselskatt ser man att det mellan kl. 06:30 och 06:59 kostar 10 kronor medan det mellan klockan 07:00 och 07:29 kostar 15 kronor. Man skulle kunna tolka texten som att det är oklart vad det kostar mellan kl. 06:59:00 och 07:00:00. Om texten betyder att det mellan 06:30:00 och 06:59:59 kostar 10 kronor, medan mellan 07:00:00 och 07:29:59 kostar det 15 kronor så är det osäkra intervallet bara en sekund. Därför ska man antagligen tolka texten på webbsidan så att man med sluttid i intervallet 06:30-06:59 antagligen inkluderar minuten mellan

06:59:00 och 07:00:00. Om istället tidpunkterna tas som exakta skulle det implicera att ingen avgift tas ut mellan kl. 06:59:00 och 07:00:00. Att vara tydlig är viktigt i denna typ av dokument.

Ett annat exempel är när populära biljetter till ett evenemang släpps. De som vill köpa biljetter kommer försöka köpa biljetterna exakt vid den tidpunkt då de släpps. Att, som föreslogs i föregående exempel, räkna till kundens fördel fungerar inte, då i så fall de som önskar köpa biljetter lite innan tidpunkten är inne lyckas, medan andra vars klocka går rätt misslyckas.

I detta fall är det därför viktigt att tidpunkten då biljetterna släpps verkligen är så korrekt som möjligt, och att därmed alla inblandade system har synkroniserad tid.

Ett sista exempel är när svar på en offertförfrågan skall lämnas in. Detta styrs i offentlig sektor av förvaltningslagen (1986:223) som beskriver inkommande handlingar i 10 §. Det finns en del intressanta rättsfall gällande detta, t.ex. HFD 2011 ref. 59 som dock berör postförsändelser.

Efter kontakt med Statens Inköpscentral på Kammarkollegiet framkommer det att den metod som i dag används är att webbtjänsten där offerter lämnas in stänger möjligheten att lämna anbud efter kl. 23:59:59, och att klockan som styr webbtjänsten *ställs mot en NTP-server*.

Det har de senaste årtiondena undersökts hur Förvaltningslagen skall appliceras på elektronisk kommunikation. I 4.2.1 av *Promemoria 2009-02-12 Elektroniska förfaranden – delredovisning av Förvaltningslagsutredningen (Ju 2008:08)* slås det fast att:

Uttryckliga bestämmelser om andra elektroniska kommunikationssätt än telegram saknas däremot.

Att det är möjligt att skicka in handlingar elektroniskt är dock klart, för i den tidigare nämnda promemorian, Ju 2008:08, beskrivs i 4.2.2 att:

Ett krav på egenhändigt undertecknande i 4 kap. 8 § fastighetsbildningslagen (1970:988) ledde i ett fall till att ett lantmäterimyndighetskontor inte registrerade ansökningar inkomna per e-post som ärenden i ärendehanteringssystemet. I stället skedde registrering i det s.k. förvaltningsdiariet. JO fastslog att en ansökan anses inkommen till en myndighet den dag då den kom in oavsett om den getts in personligen, med vanlig post, per fax eller via e-post (beslut 2006-12-13, 4772-2006).

Det kan noteras att samma promemoria i samma stycke (4.2.2) nämner att:

Regeringsrätten har i ett notisfall (RÅ 2006 not. 100) funnit att felaktiga uppgifter om myndighets e-postadress kan utgöra skäl för återställande av försutten tid. I det aktuella målet hade två personer överklagat ett länsstyrelsebeslut. Överklagandet hade

sänts per e-post till en av länsstyrelsen i överklagandehänvisningen felaktigt angiven e-postadress, vilket lett till att det inte kom in till länsstyrelsen inom föreskriven tid. Regeringsrätten fann att klagandena under sådant förhållande fick anses ha haft giltig ursäkt för att deras överklagande kom in för sent (jfr även RÅ 2007 not. 186 och RÅ 2005 not. 89).

Om myndigheten använder en annan myndighet eller juridisk person för framförande av meddelanden framkommer det också att meddelandet kan anses vara inkommet när det är avskilt, precis som beskrivet i förvaltningslagen (1986:223). I promemorian Ju 2008:08 skrivs det:

Om uppgifter i ett elektroniskt dokument förmedlas genom en annan myndighet än Tullverket eller genom en juridisk person, anses dokumentet enligt andra stycket i samma paragraf dock ha kommit in till Tullverket när det togs emot och kan antas ha avskilts för verket hos förmedlaren.

Detta är enligt min mening av vikt om t.ex. förmedling av elektronisk post, inklusive filtrering av skräppmail, s.k. spam, sker på uppmaning av mottagande myndighet av tredje part.

Om vi ser i Regeringens proposition 2003/04:40 *24-timmarsmyndighet inom socialförsäkringens administration* ser vi:

Att fastställa tidpunkten för när en handling eller uppgift anlänt till den server som anvisats som mottagningsställe är en bevisfråga. Den som har att pröva tidpunkten för när en handling eller uppgift kommit in till en myndighet är som berörs ovan i huvudsak hänvisad till de funktioner för registrering, loggning etc. som byggs in i det aktuella datorsystemet. Det kan dock förutsättas att dessa funktioner har en hög grad av säkerhet inbyggd och att flera av varandra oberoende loggningsfunktioner registrerar förloppet när en handling eller uppgift överförs till servern som utgör mottagningsställe.

Ingen av dessa utredningar och förslag (senast SOU 2010:29 *En ny förvaltningslag*) har i dag (februari 2013) lett till något Regeringsförslag till förändrad lagstiftning.

Rekommendation för centrala system

Därför rekommenderar jag att den som hanterar centrala system att ha en stabil, spårbar och övervakad tidshållning. T.ex. genom att dels använda protokollet NTP mot tjänster som har mot UTC spårbar tid, dels använda GPS för mottagning av tidssignal. Den senare används för att övervaka den första. Loggning skall ske av alla beräkningar av skillnad i tid, inklusive det

fel som finns mellan klockan i den dator som utför tidsberäkningar och NTP respektive GPS. Dessa loggar kan användas dels för larm, dels för bevisföring i eventuell senare tvist.

Inbördes ordning mellan två händelser

Ett kanske enklare fall är när man har två (eller i varje fall få) parter som utför en eller flera händelser och man i efterhand vill veta i vilken ordning dessa händelser inträffade. Exempel på sådana skulle kunna vara att en förare direkt efter en olycka ringer och tecknar en försäkring på sitt fordon. Eller att två olika köp sker oberoende av varandra men det visar sig när dessa skall exekveras att enbart ett kan slutföras p.g.a. resursbrist.

Behovet av att i fall som dessa avgöra vilket köp som gjordes först finns för övrigt omnämnt i 1 kap. 5 § handelsbalken (1736:1232):

5 § Säljer man tvem ett; gælde skadan åter, (och böte tio daler,) och den behålle godset, som först köpte.

I fall som dessa är det viktigt att transaktionen får en tidsstämpel och att denna tidsstämpel kan försvaras vid en eventuell tvist. Noggrannheten i tiden (d.v.s. det maximala fel som kan accepteras) är det intervall som förväntas mellan transaktionerna. I vissa fall kan det vara tillräckligt med att enbart veta att datumet är korrekt, i andra fall kan tusendels sekund vara otillräcklig noggrannhet.

Tidsstämplar i en elektronisk transaktion hanteras normalt genom att tiden för signeringen inkluderas i det material som skall signeras. Detta implicerar att en kryptografisk checksumma beräknas varefter en förändring av det som signeras (inklusive tidsstämpeln) kan detekteras.

Ett sådant skydd som ger möjlighet till verifiering av tidpunkt för signeringen är dock inte starkare än möjlighet till kontroll av hur exakt den klocka gick vars tid skrevs in i det signerade dokumentet. Ett flertal tjänster finns därför som kan utföra tidsstämpling där tiden för signeringen kan spåras till en klocka som inte bara går mycket precist utan även har en logg som talar om klockans maximala fel vid varje tidpunkt. Denna logg är i sin tur signerad så att man kan garantera att den inte förändrats i efterhand.

Motsvarande gäller naturligtvis i de fall enstaka dokument skall signeras. Själva signeringsmetoden skall inte bara använda sig av matematiska algoritmer för kryptering och checksumma som är säkra utan även använda sig av en s.k. spårbar tid som vid tvist kan relatera till tidsskalan UTC.

Rekommendation gällande individuella händelser

Det normala är vid en individuell elektronisk händelse att resultatet av händelsen signeras. Detta resultat bör inte bara innehålla t.ex. det dokument som skrivs under utan minst även information som relaterar till den individ som skriver under samt tidpunkt för underskriften.

Denna tidpunkt skall hämtas från en klocka som, som tidigare nämnts, inte bara går precis, utan även har övervakning och loggfiler som i sin tur är signerade. Detta för att tidpunkt för signeringen inte skall vara oklar vid en eventuell tvist.

Källförteckning

LITTERATUR

- Jespersen, J. & Fitz-Randolph, J. (1999) *From Sundials to Atomic Clocks: Understanding Time and Frequency*, 2 uppl., Dover Publications
- Sobel, D. (1995) *Longitude: The True Story of a Lone Genius Who Solved the Greatest Scientific Problem of His Time*, Walker Publishing Company, Inc.

OFFENTLIGT TRYCK M.M.

- Näringsdepartementet (2007) Spårbar tid och frekvens – perfekt tajmat: En delrapport från utredningen N 2006:14 Legal metrologi, tid och frekvens samt riksmätplatser

WEBBPLATSER

- <<http://www.transportstyrelsen.se/Vag/Trangselskatt/Trangselskatt-i-stockholm/Tiderbelopp/>>